

Poznań 7.06.2022 r.

ks. dr hab. Mieczysław Polak, prof. UAM
ul. Wieżowa 2/4
61-111 Poznań

Czcigodny Ksiądz
Profesor. dr hab. Henryk Sławiński
Kierownik dyscypliny Nauki Teologiczne

Niniejszym przesyłam recenzję rozprawy doktorskiej mgr lic.
Mariusza Janasa, „Apostolstwo mężczyzny w życiu rodzinnym”
przygotowaną na zlecenie Rady dyscypliny nauki teologiczne UPJPII.

Z wyrazami szacunku

ks. dr hab. Mieczysław Polak, prof. UAM
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Teologiczny

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgra lic. teol. Mariusza Janasa, *Apostolstwo mężczyzn w życiu rodzinnym*, Kraków 2022, napisanej na seminarium naukowym z teologii pastoralnej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Macieja Ostrowskiego przygotowana na zlecenie Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Wprowadzenie

Przemiany kulturowe, jakie dokonały się we współczesnych społeczeństwach w znacznym stopniu wpłynęły na obszar związany z ludzką płciowością. Doprowadziło to między innymi do głębokich przemian w rozumieniu miejsca i roli kobiety i mężczyzny w rodzinie i społeczeństwie. Dotychczasowe ujęcia uznano za stereotypowe i podjęto próbę określenia nowych paradygmatów zarówno kobiecości, jak i męskości. Doprowadził oto – zdaniem prof. Zbyszko Melosika z UAM w Poznaniu – do swoistego „kryzysu męskości” (Z. Melosik, *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, Poznań 2002). Ten kryzys dotyczy także religijności mężczyzny i jego miejsca w Kościele. Współczesny mężczyzna znalazł się poniekąd na rozdrożu, nie zawsze wiedząc jak kształtować swoją społeczną i religijną tożsamość. Rozprawa doktorska mgra lic. teol. Mariusza Janasa podejmuje nakreśloną tutaj aktualną problematykę z punktu widzenia teologii pastoralnej.

Merytoryczna strona pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska jest pracą teoretyczną z zakresu teologii pastoralnej. Składa się z wykazu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i aneksu. Całość liczy 244 strony wydruku komputerowego.

We wstępie do pracy Autor podejmuje próbę uzasadnienia podjętego zagadnienia badawczego jakim jest apostołstwo mężczyzn w życiu rodzinnym. Łączy się z nim poszukiwanie przez mężczyznę odpowiedniego sposobu realizowania powołania w Kościele, które posiada wymiar apostołski. W tym poszukiwaniu zawierają się także pytania o społeczną rolę męża i ojca w rodzinie oraz o jego kościelną tożsamość i zadania apostołskie, jakie ma do spełnienia w rodzinie. Główny problem badawczy Autor sformułował jako próbę „określenia spójnej koncepcji apostołstwa mężczyzny w życiu rodzinnym jako jego

naturalnym środowisku życia i pierwotnym powołaniu” Z tak zarysowanym problemem związane jest ściśle „określenie tego, co buduje osobowość męża i ojca” (s. 8). We wstępie Autor określił także charakter pracy jako „zasadniczo teoretyczny” oraz opisał sposób postępowania badawczego, jako paradygmat metodologiczny teologii praktycznej. Obejmuje on trzy etapy: normatywny, kairologiczny (socjologiczno-teologiczny) i prakseologiczny (postulatywny). Jako metoda badawcza została wskazana dedukcja, a w jej zakresie metody: analizy tekstów źródłowych, interpretacji tekstu, egzegezy i porównania. Prócz tego Autor wymienia metodę obserwacji i wywiadu. Kolejnym elementem wstępu jest określenie stanu dotychczasowych badań w interesującym Autora obszarze. Wskazał on, że literatura źródłowa nie jest zbyt obszerna. Autorki/rzy publikacji o wiele częściej podejmują zagadnienia związane z „kryzysem męskości” i „kryzysem ojcostwa”, niż z możliwościami ich przezwyciężania. Wstęp kończy zarysowanie struktury i dysertacji.

Zasadniczy korpus opracowania tworzy pięć rozdziałów. W pierwszym został nakreślony wzorzec męskości, który opiera się na teologii stworzenia, specyfice duchowości mężczyzny i archetypach męskości. Autor wychodzi od określenia natury człowieka, aby na tej podstawie naszkicować cechy męskiej duchowości odniesione do męskiej natury. Następnie podaje przykłady klasyfikacji archetypów mężczyzny wskazując na ich komplementarność z wizją kobiecości. Archetyp męskości to – w rozumieniu Autora – „źródło wsparcia i inspiracji dla mężczyzny”. Rozdział kończy wskazanie trzech biblijnych wzorów osobowych: mężczyzny (Jezus Chrystus), mężczyzny, męża i ojca (św. Józef) i człowieka dojrzałej wiary (św. Paweł Apostoł). Rozdział drugi dysertacji został poświęcony chrześcijańskiemu powołaniu mężczyzny. Zgodnie z głównym problemem badawczym to powołanie postrzegane jest w kontekście apostoelskiej misji Kościoła. Punkt wyjścia stanowi powszechne powołanie do apostołstwa właściwe wszystkim powołanym i przyłączonym do Kościoła. W kontekście tego powołania Autor ukazuje apostoelską misję rodziny, która – zgodnie z kościelnym Magisterium – wyraża się w podstawowych zadaniach rodziny chrześcijańskiej jakimi są: tworzenie wspólnoty osób, służba życiu, udział w misji Kościoła i zaangażowanie w rozwój społeczeństwa. Ostatni paragraf rozdziału ukazuje apostołstwo mężczyzny w kontekście apostoelskiej misji Kościoła realizowanej w wymiarach: kapłańskim, prorockim i królewskim. Trzeci rozdział dysertacji tworzący wraz z dwoma poprzednimi normatywny etap procesu badawczego przedstawia priorytety apostoelskie mężczyzny, męża i ojca w rodzinie. Punktem wyjścia jest krótki zarys wybranych kwestii teologii ojcostwa Boga. Wskazano na dwie istotne cechy Boga konstytutywne dla tego ujęcia teologicznego, mianowicie na wierność i ojcostwo. W kolejnej części rozdziału Autor odniósł apostołstwo męża i ojca w rodzinie do „fundamentów przysięgi małżeńskiej”. Określił je jako: miłość, wierność i uczciwość; jedność i nierozzerwalność oraz sakramentalność. Następnie przeszedł do ukazania ojcostwa mężczyzny wynikającego z Bożego wzoru wierności i ojcostwa. Trzeci rozdział dysertacji kończy paragraf poświęcony obszarom odpowiedzialności ojca w rodzinie, jakimi są troska o życie, wychowanie i autorytet.

Rozdział czwarty nosi tytuł: „Kształtowanie apostołstwa mężczyzn w rodzinie”. Autor stawia w nim pytanie badawcze dotyczące praktyki pastoralnej. Nakreśla pewien projekt działalności duszpasterskiej, którego poszczególne elementy tworzą: duszpasterstwo specjalne wobec mężczyzn, kierownictwo duchowe mężczyzny oraz formacja mężczyzny w duszpasterstwie indywidualnym i w grupach duszpasterskich. Przedstawiając tę koncepcję

duszpasterstwa mężczyzn opisuje jego podstawy biblijno-teologiczne, uwarunkowania kairolologiczne, metody i środki duszpasterskie, właściwy język i terminologię komunikacji duszpasterskiej, osobę duszpasterza, zwłaszcza kierownika duchowego oraz znaczenie indywidualnego podejścia duszpasterskiego i rolę w formacji apostołskiej grup duszpasterskich. W piątym rozdziale dysertacji Autor przedstawia sytuację duszpasterstwa mężczyzn i formułuje wnioski i postulaty pastoralne dla tej formy działalności pastoralnej Kościoła. Powołując się na wybrane badania statystyczne i socjologiczne przedstawia niektóre cechy religijności mężczyzn, ich zaangażowanie w sprawy religii i Kościoła oraz wyrażane potrzeby duchowe. Następnie prezentuje wybrane współczesne inicjatywy duszpasterstwa mężczyzn. Te inicjatywy poddaje analizie wskazując na pewne problemy, które mogą wiązać się z ich realizacją i stanowić raczej duchowe zagrożenie niż duchową korzyść. To zagadnienie Autor kontynuuje w kolejnym paragrafie rozdziału prezentując „badania własne” inicjatyw duszpasterstwa mężczyzn, wskazując głównie na trudności w ich przeprowadzeniu i brak właściwych rezultatów. Opis duszpasterstwa mężczyzn zostaje w kolejnej części dopełniony przedstawieniem wybranych, najbardziej reprezentowanych grup duszpasterskich, w których realizowana jest formacja apostołska mężczyzn. Rozdział kończy paragraf, który zawiera pastoralne wskazania dla rozwoju duszpasterstwa mężczyzn. Autor zaliczył do nich: potrzebę pogłębionego studium nad ojcostwem, wsparcie dla mężczyzn i wspólnot, w których się formują.

W zakończeniu dysertacji Autor powrócił do głównego jej celu, mianowicie nakreślenia spójnej koncepcji apostołstwa mężczyzn w życiu rodzinnym, wskazując na elementy składowe tej koncepcji oraz ukazał zarys problematyki zrealizowanego projektu badawczego, którego owocem jest przedstawiona rozprawa. Bibliografia została podzielona na następujące części: dokumenty kościelne, literatura przedmiotowa i literatura pomocnicza. Aneks do pracy stanowi zbiór skanów piętnastu ilustracji stanowiących plakaty, ogłoszenia informacyjne różnych inicjatyw duszpasterstwa mężczyzn, które zostały opisane i przeanalizowane w rozprawie.

Praca pod względem merytorycznym stanowi poprawną prezentację zagadnień określonych w poszczególnych jej rozdziałach. Jej treść zgodna jest z tematem określonym w tytule pracy. Problem badawczy jest aktualny i ma duże znaczenie zarówno dla teorii, jak i praktyki pastoralnej misji Kościoła we współczesnym świecie w obszarze duszpasterstwa i formacji chrześcijańskiej mężczyzn. Przemiany kulturowe, które charakteryzuje niewątpliwy kryzys męskości oraz religijne, które łączą się ze swoistym kryzysem duszpasterskim i rozwojem nowych, męskich form religijności domagają się naukowej refleksji nad nimi. Autor bardzo trafnie uchwycił te współczesne zjawiska zarówno kulturowe, jak i religijne i przeprowadził naukową refleksję nad nimi w sposób poprawny. Ta refleksja zaowocowała względnie spójną koncepcją apostołstwa mężczyzn w życiu rodzinnym, zwłaszcza w części normatywnej opracowania.

Analizując pod względem merytorycznym poszczególne części dysertacji należy wskazać, iż wstęp do pracy zawiera podstawowe elementy wymagane w tej części pracy. Autor przedstawił poprawnie problem badawczy, koncepcję pracy, jej cel oraz scharakteryzował (aczkolwiek dość ogólnie) obecny stan badań w tym obszarze. Słabszą stroną jest kwestia metodologii. Autor określa charakter pracy jako „zasadniczo teoretyczny”,

gdyż chce pozyskać pewne informacje o działalności męskich grup duszpasterskich kierując pytania do osób odpowiedzialnych za nie. Taka forma pozyskania informacji nie stanowi ani wywiadu, ani obserwacji, na co powołuje się Autor. Jednocześnie wskazuje on, że ta próba pozyskania informacji nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. Rozdziały pierwszy, drugi i trzeci mają charakter normatywny. Przedstawiają biblijno-teologiczne podstawy koncepcji apostołstwa mężczyzny w rodzinie. Autor przy ich opracowaniu sięga zarówno do dokumentów kościelnego Magisterium, jak i do literatury przedmiotu. Ta część pracy jest pod względem merytorycznym poprawnym opracowaniem. Zastrzeżenie budzi niespójność w strukturze treści trzeciego rozdziału. Paragraf 3.3 – ojcostwo mężczyzny – powinien stanowić ostatnią część paragrafu 3.1, gdyż ojcostwo mężczyzny wynika logicznie i merytorycznie z ojcostwa Boga.

Treści rozdziału czwartego i piątego zaburzają paradygmat metodologiczny teologii praktycznej. W czwartym rozdziale Autor wyprowadza już wnioski prakseologiczne, a w piątym formułuje przesłankę kairolologiczną (socjologiczno-teologiczną). Opisanie obecnego stanu duszpasterstwa mężczyzn, podejmowanych inicjatyw i rozwijających się różnych męskich grup kościelnych oraz socjologiczny opis religijności mężczyzn powinny zostać ukazane przed wnioskami pastoralnymi, gdyż stanowią ich konstytutywną przesłankę. Wnioski i postulaty pastoralne zostały też powtórzone w ostatniej części piątego rozdziału. Bardzo słabym pod względem merytorycznym i metodologicznym jest paragraf 5.2.1 – „Badania własne autora”. Tutaj Autor rozwinął myśl, na którą wskazał we wstępie, że badania nie przyniosły zasadniczo rezultatów. Te zatem części opracowania (rozdziały czwarty i piąty) wymagałyby pod względem merytorycznym i metodologicznym gruntownego przepracowania. Zakończenie opracowania powtarza zasadniczo treści zamieszczone we wstępie, czyli streszcza problematykę pracy. Bibliografia jest niepełna. Nie zawiera wszystkich publikacji, na które powołuje się Autor w pracy. Zupełnie pominięta została bibliografia tekstów internetowych (netografia).

Konkludując: przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgra lic. teol. Mariusza Janasa jest od strony merytorycznej poprawnym opracowaniem zagadnienia badawczego, stanowiącego główny problem pracy, jakim jest apostołstwo mężczyzn w życiu rodzinnym. Opracowanie – na co wskazano powyżej – nie jest pozbawione błędów i zawiera różne, wskazane powyżej nieścisłości. Jednak – w mojej ocenie – pozwalają one na pozytywną merytoryczną ocenę dysertacji, która spełnia podstawowe kryteria naukowego opracowania problemu badawczego. Potwierdza ją także fakt, że jej Autor dąży do poznania prawdy stosując odpowiednie metody badawcze. Praca może inspirować do podjęcia dalszych badań mających na celu rozwój badań naukowych nad fenomenami kulturowych i religijnych przemian w rozumieniu i realizowaniu męskości. Dysertacja stanowi oryginalne ujęcie określonego w niej problemu naukowego. Wskazuje na posiadanie przez Doktoranta ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu teologii pastoralnej. Poświadcza opanowanie w stopniu podstawowym umiejętności samodzielnelnego prowadzenia badań naukowych.

Ocena formalnej strony dysertacji

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgra Mariusza Janasa jest efektem projektu badawczego, który dotyczył apostołstwa mężczyzny w rodzinie. Autor pracy zastosował w swoim projekcie badawczym paradygmat metodologiczny teologii praktycznej. Treść pracy wskazuje na poprawne zastosowanie tego paradygmatu. Nie znalazło to jednak do końca właściwego wyrazu w jej strukturze. Wnioski pastoralne zostały częściowo umieszczone przed przesłanką socjologiczno-teologiczną. Uwzględniając powyższe uwagi można stwierdzić, że projekt badawczy, w oparciu o który powstała dysertacja został zrealizowany zgodnie z paradygmatem metodologicznym teologii praktycznej, co świadczy o poprawności metodologicznej przeprowadzonych badań. Autor posługuje się także w sposób poprawny szczegółowymi metodami badawczymi, na jakie wskazał we wstępie do pracy, z wyjątkiem części dotyczącej badań własnych (metoda obserwacji i wywiadu), co zostało już wcześniej zaznaczone.

Źródła pracy zostały dobrane prawidłowo, choć ich wykaz w bibliografii jest niepełny. Autor nie ujął w bibliografii wszystkich źródeł, które wykorzystuje w pracy (np. Franciszek, *Adhortacje Amoris laetitia* i *Gaudete et exultate*, Jan Paweł II, *Adhortacja Christifideles laici*). Nie podaje także z jakich korzystał dokumentów Soboru Watykańskiego II, wymieniając je ogólnie. Nauczanie Kościoła na temat duchowości mężczyzny związanej z życiem w rodzinie warto by uzupełnić o treści katechez środowych o rodzinie wygłoszonych przez papieża Franciszka. W bibliografii Autor poza dokumentami kościelnymi podaje literaturę przedmiotową i literaturę pomocniczą. Trudno jednak znaleźć zasadę, która powoduje przypisanie danej publikacji do jednej z powyższych kategorii. Do opisu niektórych grup męskich powinny zostać wykorzystane nie tylko strony internetowe, ale także dokumenty, jak np. Statut Ruchu Katolickiego „Wojownicy Maryi”. Jak wskazano już wcześniej w bibliografii brakuje całego szeregu publikacji, na które powołuje się Autor w pracy oraz wykazu stron internetowych. W przypisach pojawiają się niekiedy niekonsekwencje i błędy. Np. przypis 190 i 287 mają tę samą treść, w przypisie 466 występuje skrócony zapis publikacji, a dopiero po nim – przypis 471 pojawia się pełen zapis.

Język i styl pracy odpowiadają jej charakterowi. Niekiedy jednak Autor posługuje się językiem potocznym, bardziej popularnonaukowym niż naukowym. Używana w pracy terminologia stosowana jest poprawnie. Autor stara się definiować pojęcia, które stosuje lub odwoływać się do istniejących definicji. Wymienione powyżej błędy formalne i redakcyjne nie wskazują jednak na to, iż Autor nie wykazał się znajomością i opanowaniem techniki pisania prac naukowych oraz umiejętnością posługiwania się językiem naukowym. Są raczej dowodem braku dobrej korekty redakcyjnej, co jednak obniża znacznie jakość przedstawionego opracowania.

Konkludując: rozprawa doktorska mgra lic. teol. Janusza Janasa jest od strony formalnej (metodologicznej) poprawnym naukowo przedstawieniem zagadnienia stanowiącego problem badawczy dysertacji, spełniającym w podstawowym stopniu kryteria stosowane przy przygotowywaniu, przeprowadzaniu i publikowaniu tego rodzaju badań naukowych. Niemniej – jak na to wskazano powyżej – zawiera też szereg niedociągnięć, które przed ewentualną publikacją wymagałyby solidnej korekty redakcyjnej.

Wniosek końcowy

Przedstawioną do recenzji dysertację mgra lic. teol. Mariusza Janasa: „Apostolstwo mężczyzn w życiu rodzinnym” napisaną pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Macieja Ostrowskiego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oceniam pozytywnie. Stwierdzam, że rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z późn. zm. (Dz.U. z 2022 r. poz. 574). Wobec powyższego przedkładam Radzie dyscypliny Nauki Teologiczne UPJPII w Krakowie wniosek o dopuszczenie mgra lic. teol. Mariusza Janasa do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

ks. dr hab. Mieczysław Polak, prof. UAM

Poznań, dnia 07 czerwca 2022 r.